

մաձայն է ընդունելու միւս հասարակութեան անդամներ, Ս. Խորհուրդներու մասնակից ընելու համար զանոնք:

3. Հաղորդակցութիւնը չի պահանջեր երկու հասարակութիւններուն միմեկին՝ միւսին յատկանշական եղող վարդապետական ամեն կարծիքին, սուրբ-խորհրդական պատճառներին կամ ծիսական սովորութեան ընդունելութիւնը, այլ կը նշանակէ քի իւրաքանչիւր կը հաւատայ քի միւսը Բրիտանական հաւատքի բոլոր եկեղեցական մասերը ունի իր մէջ:

Եւ ժողովս համաձայն է որ հաղորդակցութիւն հաստատուի Անգլիոյ եկեղեցիին եւ Հին Կաթոլիկներու միջեւ, այս պայմաններով:

Ոկաֆորդի Եպս.ը ըսած է թէ այս առաջարկութիւնը ո՛չ թէ միայն նոր յարաբերութիւն մը յառաջ բերած է իրենց եւ ուրիշ եկեղեցիի մը միջեւ, այլ, մինչեւ աստիճան մը, աւելի բանաւոր եւ իմաստասիրական ըմբռնում մը՝ Միութեան մասին ըստ ամենայնի:

Այս առաջարկը միաձայնութեամբ ընդունուած է:

ԿՐՕՆՔԸ ՄՈՐԹԻՆ ՎՐԱՅ

«ԱՍՏՈՐ ՊԱՔ Է ՄԵՁԻ»

Ժամը տասնըմէկն էր. Նշան եւ իր ընկերները հասան հովիւներու կայանին ազդիւն մօտերը: Հեռուէն կաղնիի մը կուշտին վրանը կը փռուէր արեւին մէջ, որուն վրայ կէսօրուան գոլերը կը շարժէին խորհրդաւոր վէտով տուններով. մարդ ու կենդանի չէին երեւար: Օրուան այդ պահուն, հովիւները իրենց հօտերը իջեցուցած էին ձորերու ստուերներուն մէջ, զովութիւնը եւ խմելիք ջուրը փնտռելով: Շուն մը, վրանին մուտքին մէջ, յուլօրէն ընկողմանած, ոտքի ձայներէն զլուխը վեր առաւ եւ սկսաւ հաջիւ անհամարձակ շարժումներով: Յիսունը անցուցած մարդ մը, որուն մօրուքին մէջ ա՛լ մազերը սկսած էին ճերմըկնալ, մօտեցաւ մուտքին՝ դուրս նայե-

լու եւ հասկնալու համար չունին անհանգստութեան պատճառը: Զհամարձակեցաւ դուրս ելլել. կարծես ներքին վախի զգացում մը զինքը զամեց հօտ, իր կեցած տեղը. զեղնեցաւ. նայուածքը անհանգարտ էր: Շունը չեխեց, կարծես քաղաքավար եւ փափկանկատ երեւալու խորունկ պէտք մը կը զգար այդ զինուած մարդոց առջեւ, որոնք օրուան այդ տաքին իր հանգիստը եւ մրափը խանգարելու եկած էին: Նշան ներս մտաւ. բարեկեց. մարդը հազիւ կըրցաւ առնել տրուած բարեւը. հովիւներու սովորական բացարձակութիւնը եւ ասպնջականութիւնը չունէր ան. կասկածոտ երեւոյթ մը ունէր: Խուսը վրանին մուտքը գոցած էր ամբողջութեամբ: Արթին ետեւ կը մնար. անտես մնալու կարծես փափաք մը զինքը ետ կը մղէր: Հովիւը որ վրանին պահպանութիւնը կ'ընէր, հազիւ լսելի ձայնով մը՝ հրամայեց, ինչ կ'ուզէք, կամմաց ու «վրանը պիտի խուզարկենք» եղաւ Նշանին կտրուկ պատասխանը: —

Հովիւը «բանայիւ» մը թոցուց շրթներէն, աստուածային ողորմութիւնը ազերսողի մը կտորած ու ընկճուած երեւոյթով: Իրաւցնէ այդ համեստ ու պարզուկ վրանը, լեռներու գագաթը, ամայի ու անշուք ուխտատեղիի մը երեւոյթը ունէր: Հովիւները յուռադաւան Ապանացիներ էին. վրանը վեր բռնող ձողին վրայ կեռէ մը կը կախուէր Աստուածամօր պատկեր մը խոշոր աչքերով, որ աստուածային մանուկը կը գրկէր իր մերկ բազուկներուն մէջ. կանթեղ մը կը կախուէր անոր առջեւ վրանին չուաններէն բռնուած. Էվանկելիս մը, ձխամած եւ մատներու հպումներէն զեղնած, կը կենար ձողին ոտքը: Բարեպաշտ հաւատացեալներ էին այդ մարդիկը, որ իրենց օրուան հացին հետ կանթեղին իւզը չէին պակսեցներ, եւ զիշեր ու ցերեկ կանթեղը կը լուսաւորէր Աստուածամօր եւ իր Զաւակին դէմքերը, հոգիի խաղաղութիւնը բերելով այս լեռնցի կոշտ մարդերու կուրծքին տակ, իրենց համար մարը չմտնող տրեւի մը ճառագայթումով:

Օրը եւ զիշերը աղօթքով կը սկսէր իրենց համար Աստուածամօր պատկերին առջեւ. ո՛րչափ կը սիրէին զայն. ի՛նչերու կարող չէր իրենց համար Աստուածամարը: Անիկա իրենց հետ կը պտըտէր լեռներու

և սարաւանդներու վրայ, իրենց տեղափոխութիւններուն հետ. առանց անոր կեանքը չէին կրնար ապրիլ. քալիսան մըն էր ան իրենց արեւն սեպած կուրծքերուն դիմաց:

Նշան՝ որուն չէին խօսեր այնքան բաւականական այս զգացումները, «խուզարկեցէք աս մարդը», ըսաւ իր ընկերներուն: Պուլկարական շայտիւն չէփքէն մը և չըթախ մը հազած էր. կաշիէ արպըլը իր ստամոքսին վրայ իր ծալքերը կը ցըցէր: Նայեցան զրպանները, ծոցերը, արպըլը իր ծալքերը: Մարդը լոկ կը համակերպէր. թեթեւ զոյ մը կը ցնցէր իր անդամները. բան մը չգտան: «Վրանը խուզարկեցէք»: Ամէն կողմ տակն ու վրայ ըրին. խուրճերը, պարկերը, ամաններուն ներսն ու դուրսը, և ահա պարկերու ծրարի մը տակէն ոսկիի շարոց մը փայլեցաւ: Հովիւը գոյնը նետեց. սկսաւ զոռալ: Այս գիւտը խումբին մէջ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ և գողոններու կարեւոր մէկ մասը ձեռք անցուցաւ: Այդ խանդավառութեան պատճառած շարժումներուն մէջ, հովիւին պաղած աչքերը բարձրացան անդամ մը դուրս նայելու տագնապին տուած յոգնութեան մէջ օդի նոր շունչ մը փընտուելու համար դուրսէն, երկինքէն, և ահա աչքերը հանդիպեցան Արթինին: Յանկարծական կատաղութիւն մը լեզու տուաւ իրեն, և մատը երկնցնելով անոր ուղղութեամբ պոռաց. «Առաջ աս մարդը բռնեցէք. աս էր որ մեզի առաջնորդեց»: Արթինին ձեռքէն կարծես գէնքը վար ինկաւ. կայծակէ զարնուած էր այդ արեւոտ օրուան մէջ: Ընկերները զարմացումով կը նայէին Արթինին և մարդուն. «ասիկա բռնեցէք» կը պոռար սն: Նշան թքաւ երեսը, հրամայեց ընկերներուն կապել զայն հովիւին հետ: Արթինին լեզուն կապուած էր, խօսիլը մոռցած. քարի կտորի մը պէս թող տուաւ որ կապեն զինքը:

Նշան այդ երկու կալանաւորները յանձնեց իր տղաքներէն երկուքին. գողոնները ծրարեց թաշկինակի մը մէջ և ծոցը դրաւ, միտին վրայ, շապիկին ներսը սիրուած էտիկի մը նամակին պէս:

«Հայտէ, տղաք, ըսաւ միւսներուն. հիմա երթանք, մնացած հովիւները բռնեցելու»: Ժամէ մը բոլոր հովիւները բռն-

նուած. ու խուզարկուած էին. ասոնց մօտէն նոր գողոններ երևան եկան, և ամէնքը առաջնորդուեցան վրանին քով:

Երկար ու զօրաւոր չուան մը, գողերու երկու ձեռքերը կռնակի կողմը դարձուած կը կապէր, և չուանը մէկէն միւսը երկնալով, գողերու երկար շարք մը կը կազմէր, շամփուրի անցուած միտի կտորներու պէս, մէկդմէկու ետեւէն. և Նշանին հրամանին վրայ, որուն կուրծքը հիմա երկինքին կամարին դէմ գմբէթի մը պէս կուռնար հպարտութենէն և ուրախութենէն, գողերու շարանը շարժեցաւ յառաջ, գէպի գիւղը, Ալպեան լեռներէն իջնող ճամբորդներու կարգով: Խումբը կը շըրջապատէր այդ թանկագին շարունը:

* * *

Իրիկուան 5 ին կալանաւորները եւ Նշանի խումբը կը մօտենային գիւղի վերի գերեզմանին: Մէկ երկու ժամ առաջ պատանի մը արդէն լուր բերած էր թէ գողերը բռնուած են: Գիւղը ամբողջ տեղէն շարժած էր, ուրախութենէն խելայեղ: Վերի գերեզմանի ընդարձակ սարահարթը, որ շուրջի ճամբաներուն կը տիրէր, խաչի օրերուն պէս լեցուած էր երգիներանգ եւ ամէն հասակէ բազմութեամբ մը: Ամէնէն հետաքրքիրները առաջ անցած, Զաղցի ձորին երկու եզերքները, թթնիններու պարտէզներու շուքերուն տակ նստած, կը շաղակրատէին օրուան մեծ գէպքին վրայ: Ծեր պապաները եւ մամանները որոնք սովորաբար իրենց դուռներու շէմէն չէին բաժնուեր, իրենց գաւազաններուն կրծքէն, եկած էին, ճորճորալով արիւն քրտինք մտած, զիտելու համար սպասուած թափորը. մանաւանդ շատերը, իմացած ըլլալով որ առաջնորդին գիւղացի Փինթի Արթինն է, թուքերին կը ժողվէին Արթինին երեսին նետելու համար. սեւ սուրաթին, անամօթ անպատիւ այդ մարդուն:

Աղաները, քահանաներու հետ, նըստած էին ճամբան նայող մեծ կաղնիին տակը, որ այդ օրը, Նշանաւոր կը դառնար, իր շուքը տարածելով գիւղին է՛ն Նշանաւոր մարդոց վրայ, «Եկա՛ն, եկա՛ն» լսուեցաւ յանկարծ. ամէն մարդ ոտքի կեցած էր, միտի զսպանակէ մը շարժածի պէս. ոտքերու մատներուն վրայ կը ցըռէին:

գլուխներու վրայէն կարենալ տեսնելու համար. խուժում մը ելաւ դէպի հարաւի կողմը, ուրիշ կ'անցնէր ճամբան. կործնու գերեզմանի գետինը կը հակէր իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած: Մարդեւրու բազմութիւններ պատերու պէս իրարու հիւսուած, հեւ ի հեւ կը սպասէին, անորինակ բան մը զիտելու փափաքով, եւ ահա վերջապէս երեւցաւ գողերու շարքը, շրջապատուած Նշանի ընկերներէն: Նշան հրացանը ուսին կ'առաջնորդէր ամուր քայլերով: Քրտինք կ'ողողէր տապէն խանձած իրենց երեսները, բայց հպարտ էին ամէնքը. գողերը բռնած էին: Շրջակայ բազմութեան շարքերէն «թիւ թիւ» կը պոռային թուքի կլօշներով Արթինի ուղղութեամբ, երբ իրենց մօտէն կ'անցնէր:

Ուժմը ուղղուեցաւ դէպի ժամուն սենեակը: Քահանաները եւ աղաները ամէնէն մօտիկ ճամբայէն կը փութային անկէ առաջ իրենց տեղերը բռնելու ժամուն սենեակը, մինչ ժողովուրդը խումբին ծանր գնացքին կ'ընկերանար, պոռալով, կոնչելով, նախատելով եւ անէծքներ թափելով ոճրագործներու գլուխներուն վրայ:

Ժամուն դրան մուտքը անանցանելի դարձած էր, պատուհաններէն եւ պատշգամբներէն մարդերու խոշոր ողկոյզներ կը կախուէին. զիւզին դարաւոր կեանքին մէջ թերեւ ասանկ հանդիսաւոր եւ խառնամբօս օր մը տեսնուած էր. կարաւանը զըժուարութիւն կը քաշէր ճամբայ բանալու այդ հետաքրքիրներու խիտ ու հսկայ ամբարտակներու մէջէն: Նշան յանձնեց գողերը աղաներուն. բերանացի իր տեղեկագիրով եւ գտնուած գողօններու ծրարով: Ամէնքը պազին Նշանին եւ իրենց ընկերներուն ճակատները. քահանաները օրհնեցին զանոնք: Աղան Նշանին ձեռքը գողունի բան մը սահեցուց. — զացէ՛ք հանգչեցէ՛ք. զաւակներս, ըսելով: Աղաները նախնական հարցաքննութեան մը ենթարկեցին գողերը, որոնք ամէն բան պատմեցին եւ կաւելցնէին թէ Արթինը խաբած էր զիրենք եւ պատճառ եղած էր իրենց այս փորձութեան:

Գողերը եւ Արթինը բանտարկուեցան սենեակի մը մէջ. Աղաները ժամկոչը եւ տնտեսը զրկեցին շուկան, քիչ մը հաց, պանիր, եւայլն բերելու գողերուն, որոնք

այդ իրկունը իսկ ճամբայ պիտի հանուէին, մօտակայ քաղաքը, դատուելու համար: Գողերը, երբ պանիրը տեսան իրենց սեղանին վրայ, զայն թակղեցան, եւ մերժեցին ուտել. տնտեսը եւ ժամկոչը եւ հետաքրքիրները որ կը զիտէին զիրենք, բան մը չէին կրնար հասկնալ, մինչեւ որ ծեր հոգիւրը ըսաւ. «Ասօր մեզի պաք է». ժամկոչը քիթը բռնեց, վաղեց քովի սենեակը, աղաներուն եւ քահանաներուն մօտ, եւ զսպուած ծիծաղէն թրջուած աչքերով, ըսաւ. պանիրը չեն ուտեր. — ինչու, պոռացին. «Ասօր իրենց պաք է եղեր»:

Մեղա՛յ, մեղա՛յ, պոռաց Տէր Մինասը, զիւզին Աւագերէցը, քիչ մը շփոթած ու գայթակղած, տուն կը ծակեն, անմեղներ կ'ահարեկին, կը վախցնեն ու կը հիւանդացնեն, կը գողնան ուրիշին մալը, եւ ամէն մեղքիս վրայ, հեռանալու ատենին ատրճանակին ծակը դարձուցած խեղճ Ակոր աղային, հէլալ ըրէ՛ կ'ըսեն. «սա ամէն պաքերը կուտեն ու պանիրը չեն ուտեր պաք ըլլալուն համար: Ախ, Յիսուսիկս, մէյ մ'ալ գայիր աս աշխարհը, դեռ շատ հեռու են Քրիստոնեաներէն շատերը քու հոգիդ հասկնալէ». ու մօրուքը ձեռքերուն մէջ առաւ ու սկսաւ խորհիլ:

Աղաները հրամայեցին որ պանիրին տեղ, քիչ մը ձիթապտուղ եւ հելվա բերեն. կերան ձիթապտուղն ու հելվան, պաքերնին պահեցին. Աստուած գոհ էր իրենցմէ. իրենց զէմքի գոհունակութիւնը կը պատմէր աս խորունկ ճշմարտութիւնը: Աստուած փորձած էր զիրենք պզտիկ մեղք մը գործելու, բայց Աստուած խնայած էր իրենց՝ պաքերին ուտելու տկարութիւնը:

Բարեբախտաբար արդարութիւնը խիստ եղաւ Աստուծա՛յ աւելի. զատապարտուեցան եւ բանտուեցան Պոլիս, կեղբոնական բռնար, ուր շարունակեցին պաք պահել, ազօթիլ, եւ նոր ոճիրներ որոճալ:

Փինթի Արթինը նամակով ներում կը խնդրէր բանտին խորերէն, իր դրացիէն, Ակոր աղայէն. եւ ինչպէս իր անկեղծ զղջումին, անոր նուէր կը զրկէր սատափէ զըրուազած ձխախոտի գեղեցիկ տուփ մը, զոր բանտին մէջ ապաշխարող իր ձեռքերը չինած էին:

Գ. Մ.

Վ Ե Ր Զ